

Opis zadania

pt. **Czynna ochrona halofitów astra solnego *Aster tripolium* L. i babki nadmorskiej *Plantago maritima* L. w województwie pomorskim.** Etap I "Ocena kondycji gatunków w zależności od warunków siedliskowych i fitocenotycznych oraz ocena zróżnicowania genetycznego jako etap wyjściowy w planowaniu działań ochrony czynnej, w tym reintrodukcji".

Projekt zakłada opracowanie metod ochrony dwóch rzadkich krajowych gatunków halofitów - astra solnego *Aster tripolium* L. oraz babki nadmorskiej *Plantago maritima* L. Obecnie znane, naturalne stanowiska gatunków obu gatunków na Pomorzu Gdańskim skupiają się nad Zatoką Pucką i Gdańską (Zajac & Zajac 2001, Lazarus, Wszalek-Rożek 2016).

Projekt zostanie zrealizowany na obszarze Pomorza Gdańskiego, na wszystkich znanych w regionie stanowiskach astra solnego i babki nadmorskiej, co wynika z konieczności uchwycenia wszystkich możliwych kombinacji czynników abiotycznych i biotycznych wpływających na kondycję obu gatunków.

Status ochrony

Oba gatunki objęte projektem są w Polsce ściśle chronione (Rozporządzenie... 2012). Zarówno aster solny, jak i babka nadmorska zostały uznane za gatunki narażone na wyginięcie w skali Pomorza Gdańskiego (Markowski & Buliński 2004) oraz Pomorza Zachodniego (Żukowski & Jackowiak 1995). Widnieją również w polskiej czerwonej liście roślin naczyniowych (Zarzycki & Szelaąg 2006). Zestawienie kategorii zagrożenia obu gatunków przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 1. Wybrane gatunki halofitów wraz z kategorią zagrożenia oraz statusem ochrony.

	Pomorze Gdańskie ¹⁾	Pomorze Zachodnie ²⁾	Czerwona Lista Polski ³⁾	Czerwona Księga Polski ⁴⁾	Ochrona gatunkowa ⁵⁾
<i>Aster tripolium</i> L.	VU	V	E	-	OS
<i>Plantago maritima</i> L.	VU	V	V	VU	OS

¹⁾Pomorze Gdańskie (Markowski & Buliński 2004): VU - narażony (umiarkowanie zagrożony), ²⁾Pomorze Zachodnie (Żukowski & Jackowiak 1995): V – narażone, ³⁾Polska Czerwona Lista (Zarzycki & Szelaąg 2006): E - wymierające, V – narażone, ⁴⁾Polska Czerwona Księga (Kaźmierczakowa & Zarzycki 2001): VU – narażone, ⁵⁾Ochrona Gatunkowa (Rozporządzenie... 2012): OS – ochrona ścisła.

Wyniki uzyskane w ramach projektu przyczynią się do skuteczniejszej ochrony gatunków będących obiektem ochrony na terenie Nadmorskiego Parku Krajobrazowego oraz rezerwatów przyrody: Słone Łąki, Beka, Mechelińskie Łąki, Ptasi Raj.

Opis problemów i potrzeb, których rozwiązanie ma wspomóc realizacja projektu.

W warunkach naszego kraju, jedną z grup najbardziej zagrożonych wymarciem, jest grupa gatunków solniskowych. Dotyczy to szczególnie halofitów obligatoryjnych. Na polskim wybrzeżu nie znajdują one optymalnych warunków rozwoju, co związane jest przede wszystkim z niskim zasoleniem Morza Bałtyckiego, a także z charakterem geomorfologicznym brzegu Bałtyku (dominacja wybrzeża wydmowego lub klifowego, a ubóstwo terenów płaskich i zatorfionych, zasilanych wodami morskimi). Na ograniczoną dostępność siedlisk nałożyć należy również oddziaływanie człowieka w postaci:

- zamiany słonaw na pola uprawne, użytki zielone i ogrody,
- rozbudowy aglomeracji miejskich,
- osuszenia siedlisk wskutek zahamowania zalewów wodami morskimi poprzez budowę wałów przeciwpowodziowych,
- porzucenia użytkowania słonaw – koszenie i/lub wypas są niezbędne do zachowania zbiorowisk roślin solniskowych, ponieważ ograniczają ekspansję glykofitów.

Wymienione przyczyny skutkują zmniejszaniem się liczby stanowisk i zasobów gatunków solniskowych. Proces ten został zaobserwowany już w latach 70' przez Piotrowską (1976), która stwierdziła ustąpienie 10 gatunków halofitów związanych z polskim wybrzeżem, a występujących tu jeszcze w drugiej połowie XIX wieku. Stanowi to około 26% ogółu flory solniskowej występującej wzdłuż polskiej części wybrzeża Bałtyku.

Region Pomorza Gdańskiego stanowi jedno z niewielu miejsc w Polsce obfitujących w stanowiska gatunków solniskowych. Gatunki te są jednak zagrożone wymarciem w regionie m.in. wskutek niewłaściwego użytkowania ich siedlisk lub wręcz braku użytkowania, a także na skutek silnej presji związanej z chęcią zabudowania terenów nadmorskich infrastrukturą turystyczną przez właścicieli działek. Obserwowane procesy prowadzą do kurczenia się wielkości populacji halofitów, a co za tym idzie również ubożenia ich zmienności genetycznej.

Wszelkie działania związane z ochroną gatunkową in situ oraz ex situ wymagają szerokiej wiedzy odnośnie wymagań ekologicznych oraz zróżnicowania genetycznego populacji gatunków rzadkich i zagrożonych. Szczególnie zachowanie zróżnicowania genetycznego wewnątrz- oraz między populacyjnego jest krytyczne dla długoterminowych programów ochrony. Dowiedziono, że istnieje pozytywna korelacja między poziomem zróżnicowania genetycznego, a kondycją gatunków – większe zróżnicowanie molekularne umożliwia osobnikom lepszą adaptację do zmian środowiska i ewolucyjne dostosowanie.

Do badań wybrano dwa zagrożone gatunki halofitów obligatoryjnych: astra solnego *Aster tripolium* L. oraz babkę nadmorską *Plantago maritima* L. Planowane badania mają na celu zaproponowanie skutecznych metod ochrony obu gatunków w regionie, poparte wynikami naukowymi. Umożliwią one wybranie populacji preferowanych do ochrony ex situ oraz do poboru materiału do reintrodukcji osobników na stanowiska, na których gatunki te niegdyś występowały.

Cel główny

Podstawowym celem projektu jest zebranie informacji odnośnie zasobów, wymagań siedliskowych i fitocenotycznych, a także zmienności genetycznej dwóch gatunków halofitów: astra solnego *Aster tripolium* L. i babki nadmorskiej *Plantago maritima* L. Zebrane w ramach projektu dane uzupełnią wiedzę naukową dotyczącą wybranych aspektów ekologii badanych gatunków oraz zasobów genowych ich populacji, a tym samym umożliwią lepsze zaplanowanie działań ochronnych.

Cele szczegółowe

- A. Określenie wpływu wybranych czynników abiotycznych i biotycznych na kondycję obu gatunków halofitów,
- B. Zbadanie zróżnicowania genetycznego populacji *A. tripolium* i *P. maritima* oraz określenia struktury przestrzennej populacji w mikroskali (fine-scale genetic structure) dla *P. maritima*.
Badania te odpowiadają na pytania:
  - a. Czy reprezentowany poziom i charakter zmienności może wskazywać na zjawisko efektu założyciela, chów wsobny (inbred)?
  - b. Czy przestrzenne rozmieszczenie genotypów *P. maritima* może wskazywać na pomnażanie wegetatywne? Jaka jest skala tego zjawiska w populacji?
  - c. Czy sposób użytkowania siedlisk wpływa na zróżnicowanie genetyczne i przestrzenną strukturę genetyczną populacji badanych gatunków.
  - d. Czy pomorskie populacje badanych gatunków wykazują cechy zubożenia w porównaniu z populacjami w centrum zasięgowym
- C. Wytypowanie czynników najsilniej wpływających na kondycję osobników badanych gatunków
- D. Zaproponowanie metod ich skutecznej ochrony, w tym wytypowanie populacji, z której zostanie pobrany materiał do reintrodukcji

Dodatkowo założone zostaną stałe powierzchnie do badań monitoringowych w kolejnych latach.

Partnerzy przy realizacji projektu:

Laboratorium Gdyńskiego Centrum Innowacji – wykonanie analiz molekularnych, w tym: izolacja DNA, amplifikacja metodą PCR, sekwencjonowanie oraz odczyt materiału genetycznego